

Innocenci López Bernagossi, l'italogironí que va crear un imperi editorial a Barcelona

Gaspar Casal, Narcís Claveria i Innocenci López Bernagossi van ser, tots tres, fills de militars i nascuts a Girona, i van adquirir una gran notorietat en el seu temps. Casal va ser el primer epidemiòleg de l'Estat i metge personal de Ferran VI. Claveria va progressar en la milícia i arribà a ser capità general de Filipines i comte de Manila. López va crear un imperi editorial a Barcelona, que tingué continuïtat en el temps amb els seus fills i nets, que van ampliar el negoci a l'altra banda de l'Atlàntic.

Text > **JOAN BARBARÀ**, estudis de la cultura

Fotos > **ARXIU JOAN BARBARÀ**

El 28 de desembre de 1829 va néixer a Girona, en el si d'una família de tradició militar, Innocenci López Bernagossi que, aquell mateix dia, va ser batejat a la catedral de Santa Maria. Els López Bernagossi, tant per part de pare com de mare, tenien una llarga vinculació castrense. El progenitor, Miguel López

Carrascosa, havia nascut a Villanueva de Alcorón, província de Guadalajara. De ben jove s'havia allistat a l'exèrcit, i hi va fer una reeixida carrera professional, atès que hi va començar com a soldat ras i va anar pujant en l'escala de comandament, fins que va acabar sent tinent coronel i va obtenir tots els ascensos no pas a l'acadèmia, sinó per mèrits aconseguits en el camp de batalla.

L'any 1809, en l'època dels setges, l'oficial López era a Girona, i defensà la plaça, lluitant sota les ordres del general Álvarez de Castro. Posteriorment, guerrejà contra les forces napoleòniques durant set anys per tot el Principat, fins que fou fet presoner i deportat a França. Més endavant va ser nomenat governador de les illes Medes.

L'avi Bernagozzi

Mentre era privat de llibertat a l'Estat francès, l'oficial López va conèixer Luigi Bernagozzi (posteriorment, Luis Bernagossi), un pres bolonyès, company d'armes, que servia en el regiment Ultònia, amb qui va establir una bona relació personal. Quan, finalment, ambdós reclusos van recu-

perar la llibertat, es van reincorporar a les seves unitats a Girona. Fou llavors que el militar italià presentà a Miguel López la seva dona, Mariana Barrigazzi, i la seva filla Giovanna, de la qual l'artiller de Guadalajara s'enamorà i que es va convertir, al cap de poc temps, en la seva esposa.

Els López Bernagossi tingueren una progènie longeva. Tal com manava la tradició de les dues famílies, els fills homes seguiren la carrera militar. Gairebé tots arribaren força amunt en la línia de comandament dins les forces armades. Cal dir que l'hereu morí en combat l'any 1836, mentre lluitava al País Basc sota les ordres del general Espartero, en el context de la Primera Guerra Carlina. Enmig d'aquest ambient castrense que traspuava la família per tots costats, va anar creixent a Girona el petit Innocenci. Quan va arribar a l'adolescència, es va plantejar de forma seriosa continuar el que havia vist tota la vida a casa i fer-se també militar, però finalment va decidir traslladar-se a Barcelona i obrir-se a altres horitzons, que el van allunyar definitivament del soroll de sabres.

>> *Innocenci López Bernagossi.*

De dependent a gerent

Quan Innocenci López va arribar a Barcelona, el primer que va fer va ser cercar una feina. Després d'haver-ne fet unes quantes, finalment va aconseguir que el contractessin com a dependent a la Llibreria Històrica, propietat del menorquí Lluís Tasso, un dels impressors, editors i llibreters més importants que hi havia a Barcelona en aquells moments.

A can Tasso, Bernagossi hi va aprendre l'ofici, i a poc a poc va anar progressant dins l'empresa, fins que el propietari el va acabar nomenant gerent. L'any 1855, en què tenia vint-i-sis anys i ja se sentia preparat, li va sortir l'oportunitat de comprar la Llibreria Española que els germans Oliveres i Montmany tenien al carrer Ample de la Ciutat Comtal.

A partir de la llibreria que va comprar, a la qual va catalanitzar el nom, Innocenci López va començar a posar en pràctica totes les idees que tenia al cap, que no eren pas poques. D'entrada, hem de dir que malgrat el nom de l'establiment, el que importava menys del negoci era la venda directa de llibres al detall. Bernagossi va compaginar la seva vessant de llibreter amb la d'editor i va convertir la Llibreria Espanyola en un centre de subscripcions i edicions des d'on es va proposar fomentar el consum massiu de tota mena de publicacions i difondre la seva ideologia, primer republicana i anticlerical i després catalanista.

Novel·les de fulletó

De bell antuvi, l'editor va contractar tot un seguit d'escriptors que escrivien narracions que s'anaven lliurant

Quan va arribar a l'adolescència, es plantejà de manera seriosa continuar el que havia vist tota la vida a casa i fer-se també militar, però finalment va decidir traslladar-se a Barcelona

>> Capçalera de La Campana de Gràcia de 1870.

>> Portada de L'Esquella de la Torratxa de 1918.

setmanalment als clients, per capítols. D'aquest grup de lletraferits que la Llibreria Espanyola tenia «en nòmina», cal destacar el lleidatà Manuel Angelón i Broquetas, que va ser l'antecedent d'un tipus de literatura que anys després tindria continuïtat amb autors com ara Zane Grey o Corín Tellado, dins del gènere de les novel·les per entregues o de fulletó.

Un Corpus de sangre, El pendón de Santa Eulàlia, La vida de un jugador, Flor de un día, Espinas de una flor o Atrás el extranjero! són alguns dels títols que van tenir un gran èxit de venda durant els primers anys de funcionament de la llibreria.

Aquest sistema de comercialització havia sorgit a Barcelona al voltant de 1841. Llanas i Ayats expliquen, en el seu llibre *L'edició a Catalunya: El segle XIX* (2004), que la novel·la de fulletó va conrear un sistema de venda

Després d'haver fet unes quantes feines, finalment va aconseguir que el contractessin com a dependent a la Llibreria Històrica, propietat del menorquí Lluís Tasso

>> Bernagossi va editar *Sucesos de La Bisbal y su distrito*, de Pere Caimó.

que ràpidament va tenir èxit, atès que es necessitava poca inversió inicial; els tiratges s'anaven adaptant d'acord amb l'acceptació que el producte tenia entre el públic; el cobrament era instantani i, per tant, els impagaments no eren un problema; no es generaven estocs i quan el negoci decreixia massa, l'editor donava instruccions concretes als guionistes, que ràpidament en precipitaven el desenllaç.

Revistes satíriques

A partir de 1859, tot just quatre anys després d'haver obert la llibreria i sense deixar les novel·les de fulletó, Bernagossi va posar en circulació tot un seguit de publicacions periòdiques de caràcter satíric que van fer furor a la Barcelona de final del segle XIX. Parlem de títols com ara *El Cañón Rayado* (1859), publicat durant la Guerra del Rif, que era una revista que pretenia mantenir alta la moral i el sentit patriòtic espanyol contra els que la publicació anomenava «els moros». *El Tiburón* (1863), *El Tío Crispín*, *Parodia de un Diario de Barcelona* o *El Velón* van ser altres capçaleres editades en castellà per la factoria López Bernagossi.

A partir de M. Angelón, López va conèixer Frederic Soler, *Pitarra*, i els seus companys de gatades (Eduard Vidal i Conrad Roure). Les gatades eren unes obres curtes escrites en català, en pla de broma i de sàtira, que es representaven als teatres abans de l'obra principal, que sempre era en castellà.

A partir de l'amistat que va fer amb Serafí Pitarrà, Bernagossi va incorporar el catalanisme en el seu ideari, i des d'aleshores va començar a publicar llibres i revistes en català. J. M. Cadena explica que va començar a editar la col·lecció dels anomenats «Singlots Poètics» amb les obres de més èxit de Frederic Soler (*L'Esquella de la Torratxa*, *L'últim trencalòs*, *La botifarra de la llibertat...*). En català també va publicar poesia, teatre i llibre polític, com ara el pensament de Valentí Almirall.

Entre les publicacions en català que va editar Innocenci López hi ha *Lo Xanguet* (que era un almanac), *Un Tros de Paper* (1865), *Lo Noi de la Mare* (1866), *La Rambla*, *La Pubilla* (1867), *La Tabola* i *Lo Somatén* (1868), *Lo Foraster* i *La Tomasa* (1872) i *L'Any Nou* (1874), però els dos èxits més sonats de

la Llibreria Espanyola foren els setmanaris satírics *La Campana de Gràcia* (1870) —la seva línia editorial se centrava en la crítica de la política estatal— i *L'Esquella de la Torratxa* (1872), que tot sovint posava en qüestió la gestió municipal de l'Ajuntament de Barcelona. Ambdues capçaleres arribaren a tenir tirades de trenta mil exemplars i, encara avui, són les publicacions en català que han sobreviscut més anys.

El protagonisme de la imatge

Les publicacions de López Bernagossi van donar molta importància a la imatge, i per això incorporà en els seus equips de redacció els millors dibuixants que hi havia a Barcelona. Innocenci tenia la pretensió que tothom comprés les seves revistes. Els dibuixos de les portades i els acudits punyents que publicaven a cada número no deixaven ningú indiferent.

Isabel Lletget i López, una seva besneta, diu que, utilitzant un llenguatge eminentment gràfic, que entrava pels ulls, López feia que fins i tot els que no sabien de lletra s'interessessin per les seves publicacions, i va aconseguir que arribessin a les masses moltes idees de progrés i de reivindicació social que aleshores havien nascut.

En una època anterior al *Diccionari General de la Llengua Catalana* de Pompeu Fabra (editat per la Llibreria Espanyola el 1931), López optà per utilitzar en les seves publicacions el que Serafí Pitarrà anomenava «el català que ara es parla», un registre més popular de la llengua, en contraposició a la forma més culta i arcaïtzant que utilitzaven els impulsors dels Jocs Florals.

A partir de 1860, López Bernagossi va posar en circulació el setmanari de caràcter polític *El Pájaro Verde*, i l'any 1868, just abans del triomf de la revolució, edità el diari *El Cohete*, un mitjà que es definia com un «periódico revolucionario» i que en el seu ideari tenia la defensa del sufragi universal i de totes les llibertats, fonamentalment la del culte i la d'impremta. Aquest diari va tenir una vida molt efímera, atès que només se'n publicaren disset números. Altres revistes en castellà editades per la Llibreria Espanyola van ser *El Tren* i *El Ateneo* (1867), *Las Barras Catalanas* (1869) i *El Golpe de Estado* (1870).

>> La Llibreria Catalònia.

La connexió gironina

Innocenci López va col·laborar amb altres gironins establerts a Barcelona. Per raons professionals, segurament amb el que va tenir una relació més estreta va ser amb l'impressor Narcís Ramírez i Rialp. Ramírez havia nascut a Girona l'any 1838 i havia après l'ofici d'impressor a l'obra d'obra que Vicenç Oliva tenia al Barri Vell. Posteriorment es traslladà a Barcelona, on va exercir de caixista en diversos tallers d'estampació. Més endavant, i arran de ser agraciats amb un important premi de loteria, s'establí pel seu compte. Al final de la seva vida va fundar un molí paperer a Ribes de Freser.

Treballà molt per a la indústria imprimint quaderns de comptabilitat, bitllets de tren, paper per cartes, etiquetes, factures... De les seves premses sortiren fins i tot baralles de naips i, evidentment, llibres (edità tres obres del figuerenc Narcís Monturiol). L'almanac humorístic *Lo Xanguet*, impulsat per Bernagossi, s'imprimia a la tipografia Ramírez.

Durant el sexenni democràtic, Innocenci López va treure al mercat tot un seguit de llibres polítics, entre els quals volem destacar *Sucesos de La Bisbal y su distrito*, un text de referència en què el diputat ganxó Pere Caimó explica com va anar l'anomenat Foc de la Bisbal (insurrecció republicana

federal de l'octubre de 1869). Caimó va escriure aquest opuscle publicat per la Llibreria Espanyola des de Mònaco, on havia fixat la seva residència d'exili. També va publicar llibres d'Artur Vinardell, un republicà bisbalenc expatriat a París.

Quan Bernagossi ja havia desaparegut i els negocis els duia el seu fill Antoni López Benturas, aquest va contractar Prudenci Bertrana com a director de *L'Esquella de la Torratxa* i *La Campana de Gràcia*.

Tertúlies i conspiracions

La rebotiga de la Llibreria Espanyola era un espai de trobada on se celebraven tota mena de reunions. De dia, s'hi organitzaven els anomenats *tresillos*, que aplegaven tant gent seriosa com curiosos personatges que feien el rall. Gairebé cada capvespre s'hi reunia una tertúlia més important, en la qual participaven regularment coneguts intel·lectuals i alguns polítics.

Molts escriptors i dibuixants donaren a conèixer la seva obra a través de l'editorial de López Bernagossi, que, durant la segona meitat del segle XIX, va ser un autèntic referent de la vida política i cultural barcelonina.

Innocenci López va ser un home compromès que milità en el camp del republicanisme federal. Participà de forma activa en la revolta de 1868,

en la qual el moviment revolucionari expulsà del tron la reina Isabel II. Durant aquest període, Bernagossi va ser un membre destacat de la Junta Revolucionària i, més endavant, regidor de l'Ajuntament de Barcelona.

En López, com era conegut popularment, va ser detingut moltes vegades, i en els períodes més durs de la repressió, algunes de les seves publicacions van ser clausurades per ordre governativa. Va ser condemnat per les seves idees i va estar empresonat al castell de Bellver.

Es va escapar del penal mallorquí d'una manera tan enginyosa com rocambolesca. Va aconseguir una embarcació precària i es feu a la mar cap a una destinació desconeguda. Després d'haver perdut el timó i d'haver passat unes quantes jornades a la deriva, finalment arribà a la costa algeriana... L'any 1873, durant l'anomenat sexenni democràtic, Innocenci López va ser nomenat director general de Correus de l'illa de Cuba.

López Bernagossi va morir a Barcelona l'any 1895 i el seu fill, Antoni López Benturas, agafà les regnes del negoci, seguint una línia continuista. Quan el fill es va morir, l'any 1931, la Llibreria Espanyola va tancar. Desvinculat de l'empresa familiar però seguint en el món editorial, Antoni López Llausàs, el primogènit de Benturas, va fundar l'any 1924 la Llibreria Catalònia. Quan el 1939 va haver d'emprendre el camí de l'exili, s'establí a l'Argentina i va ser gerent i després propietari de l'Editorial Sudamericana. Deu anys més tard, creà Edhasa a Barcelona i l'Editorial Hermes a la Ciutat de Mèxic.

L'any 1855, en què tenia vint-i-sis anys i ja se sentia preparat, va comprar la Librería Española que els germans Oliveres i Montmany tenien al carrer Ample de la Ciutat Comtal